

НЕЗАРАСЛА РАНА

(Невен Ушумовић: *Злајсна ојеклина*, Sandorf, Загреб, 2019)

Ако постоји прави мултикултурални писац на постјугословенском простору онда је то Невен Ушумовић. Неко ко је рођен у Загребу, одрастао у Суботици, ради у Умагу, а живи у Копру, већ самим својим хабитусом мора бити један од последњих правих југословенских писаца, без жеље да посебно политизујем тај појам, нити да његовим књигама качим наивну југоносталгију, иако је врло тешко томе се одупрети. Познат преваходно као краткопричаш, премда и аутор једног романа, Невен Ушумовић је и *spiritus movens* једног од врло важних фестивала који такође промишља мултикултуралност као једину могућу опцију, једину опцију која се нуди као здраворазумска и отворена – то је Forum Tomizza који се увек крајем маја, осим ове 2020. године, одржава у Трсту, Копру и Умагу и чије финале коинцидира с проглашењем добитника награде *Lapis Histriae*, једног од најважнијих конкурса/натјечаја за кратку причу на ширем простору постјугославије.

Нису ове биографске натукнице тек тако изнесене овде јер оне представљају окосницу књиге *Злајсна ојеклина* (Sandorf, 2019). Наиме, након две врло успешне збирке приповедака које су биле посвећене Суботици (*Маково зрно*) и Копру, односно Словенији (*Рајске њивице*), прошлогодишња збирка се коначно налази у Истри, а посебице у Умагу. На тај начин Ушумовић је заокружио трилогију својих градова, оних у којима је највише код куће. Сваки од њих је добио по књигу.

Оно што одмах упада у очи кад књигу узмете у руке јесу дизајн и прелом. Књига је „упакована“ у заштитни омот који подсећа на аудио-касету. (Успут, чујем да се и овај формат полако враћа у живот. Ако је то тачно, онда морам да ископам дупли касеташ из подрума да бих био спреман за преснимавање позајмљених касета, а морам и хитно да набавим *sony*, *tdk* и *maxell* празне касете.) Што се прелома тиче, Ушумовић и дизајнери су решили да књига има А и Б страну – да се чита и спреда, А страна, и отпозади, Б страна, и да девет прича које чине збирку буду подељене у размери 5 : 4 што је неки стандардни формат који су имале касете, али и LP плоче, односно албуми. Ова дизајнерско-преламачка одлука је вишеструко симболична – најпре аудио-касете су формат који је с појавом дигиталних, а најпре MP3 формата готово нестао, те стога недвосмислено упућује на ствари којих више нема, односно на не тако давну прошлост. Аудио-касете су могле да се преснимавају колико год хоћете пута. Било је довољно да, уколико су „заштићене“, прелепите селотејп преко рупице на коју належе глава касетофона и могли сте и оне које бисте купили у специјализованим продавницама да преснимите, ако вам се нису свиђале. На тај начин су постајале својеврсни музички палимпсести. Оне затим упућују на слушање музике на путовању јер први вокмен је направљен 1979. године,

а готово сви аутомобили били су опремљени касетофоном. Коначно, због своје могућности да буду преснимаване хиљаду пута, оне су мењане и размењиване, преснимаване у „дуплим“ касеташима, у дуплим дековима, а с обзиром на то да су биле јефтине и доступније од плоча и нешто касније CD-ова, као и да су постојале празне касете, на њих су снимане и преснимаване плоче, дакле служиле су као нека врста пиратског резервоара за читаву Југославију јер су плоче биле релативно скупе, а неке од њих и тешко доступне будући да нису постојала лиценцирана издања него само такозвани „оригинали“, плоче куповане у САД или Западној Европи. *Last but not least*, ко ће заборавити „дебелџка“ (*commodore 64*) и све оне игрице на касетама. Све ово су, а вероватно и нешто што нисам поменуо, Невен Ушумовић и уредници у Sandorf-у имали у глави када су се одлучили да читаоцима понуде на овај начин дизајнирану књигу. Због тога је вероватно и одабран наслов који је збирка позајмила од једне од прича. Наиме, касете су често, у зависности од продаје, имале додатну траку преко омота која је упућивала на златни, некад платинасти, а ређе дијамантски тираж, али свакако да се у време кад су се продавале по робним кућама и специјализованим продавницама широм земље, која је, да подсетим, имала двадесет два милиона становника, тако нешто било лако могуће. Поред тога, обе речи из наслова имају своје пренесено значење, јер осамдесете године двадесетог века у које је смештена већина приповедака јесу биле златан период не само ових простора, него и Ушумовићеве, али и генерације аутора ових редова. Истовремено, након њих је настала озбиљна опекина, рана која још зацељује и бојим се да ће бити као у случају Краља Рибара из Легенде о Светом Гралу, да она заправо не може да зацели.

Златна опекина посвећена је Истри која је чудо од регије сама по себи. Са свим својим мешавинама и историјским недаћама, партизанском прошлости и италијанском мањином која је након тршћанске кризе отишла, с индустријализацијом која је почела одавно, а довршила се у социјалистичкој Југославији, с морем и туристима, Истра је одлична инспирација за писца и Невен Ушумовић као врстан мајстор то користи. Кад се томе дода и чежња за једним од најзубудљивијих периода у историји ових простора, који коинцидира с пищевим формативним годинама, онда је јасно да су приче написане с изнимном интимношћу, а то је посебно тачно за оне с Б стране, односно „Хеј Славени, Неубаутени“, „Бикини“, „Неке ствари су непроменљиве“ и „Kalt & klar“. Ове приче не само да су готово личне и биографске јер се тичу одређеног временског периода, већ тематизују и сусрет Војвођана и/или Панонаца или континенталаца с Истром и морем. Тај сусрет заправо означава потентан судар светова који мења судбину свих оних који у њему учествују. И то је чини ми се главни мотивацијски окидач прича с Б стране. Исто може да се каже и за оне приче смештене у блиску прошлост с А стране попут: „Златна опекина“ и „Дивљи Ловро“, па и „Лов на сезонке“. Две приче које одудару од овог правила јесу „Le anguille, јегуље“ и „Добра вила“. Прва је историјски смештена у период тршћанске кризе, а друга је атипична за збирку, али добрим делом и за Ушумовићево приповедање у целини јер је фантастична у најбољој традицији на пример Чапкових прича о вилама. У том смислу је интересантно како ће се даље развијати Ушумовићева врло одмерено и мудро вођена списатељска каријера. Наиме, у *Рајским њивицама* су се могли прочитати наговештаји једне другачије поетике

која је наликовала највише ономе што раде писци попут Бекавца, Спахића, Срдића или Погачара у прози. То очекивање је за сада изневерено, али се зато кроз причу „Добра вила“ рађа ново – оно које враћа класичну фантастичну приповетку која не припада жанровском моделу у сферу такозване уметничке књижевности. То је нешто што већ дуго чекамо да се догоди не само у постјугословенској литератури, већ и много шире.

Наратолошки гледано приповетке *Златне опеклине* блиске су ономе што је Ушумовић већ урадио у *Маковом зрну* или *Рајским њицима*. Он приповеда врло вешто, знајући да изабере потентну перспективу, како и у ком тренутку да оконча причу, на који начин да употреби оно на шта ове приче заиста рачунају, а то је познавање историјског контекста, речју предзнање. Управо би ово могла да буде „рецептивна погрешка“ у тексту. Наиме, тешко да ће ове приче заинтересовати неког ко не познаје историјски и друштвени истарски па и шири (пост)југословенски контекст последњих тридесетак година. Манипулација подацима (оним што се саопштава и оним што се подразумева као читалачко знање) захтева компетенцију. Чини се да је аутор унапред или одустао од одређене генерацијске публике или жели да их натера да се информишу како би им били разумљиви контексти на које приче рачунају, што посебно поздрављам. Публика свакако није играла никакву улогу у његовим изборима и то је поука коју би сви требало да извучемо из ове књиге. Она је писана с јасном интенцијом уживања у литератури *per se*, а не с намером да се било коме унапред допадне. Само је прва прича у збирци, „Лов на сезонке“, класичан А1 хит јер је потпуно јасна свима и свуда – група одраслих распуштених мушкараца покушава да на покварен начин ступи у контакт са жељеном женском особом и она их насанка. Драматуршки ствари су веома јасне јер прича садржи обрт који је карактеристичан за комедију, посебно *comediū dell arte* где нпр. Харлекин кажњава Панталонеа због појуде за Коломбином. Ова класична наративно-драматуршка структура смештена у социоекономски контекст савремене Хрватске јасна је заиста сваком, чак и оном ко не зна прилике и односе између богатих немачких власника, истарских хотелијера и славонских превараната. Уосталом, приповетка их јасно скицира.

Ова прича као и неке друге попут „Дивљег Ловра“ или „Kalt & klar“ или насловне, и наравно „Le anguille, јегуље“ пред читаоца стављају врло озбиљан проблем – питање колонизације Истре, али и шире гледано, читавог овог простора. Можда је то најочитије у приповеци „Дивљи Ловро“ која говори о сексуалној привлачности између хрватског мушкарца и Немце, користећи стереотип о словенској сексуалној потенцији да проговори заправо о односу који Запад има према Истри и шире гледано према нама (ма шта ми били). Прича „Златна опеклина“ говори о врло сличном корпусу тема премда није у питању либидална енергија него пре она повезана с хтонским силама и магијским обредима у које бивају увучени „културни“ Аустријанци, поседници куће у Истри. У приповеци „Kalt & klar“ ствари су кудикамо компликованије, јер је однос између две девојке наизглед равноправан, наговештава могућу љубавну аферу, али ту су бака и деда који се понашају као класични колонизатори. Коначно, повлачење Италијана и предаја Истре Југославији 1954. године Лондонским споразумом и најезда „словенских“ колонизатора има своју сексуализовану метафору у „слабом“ мушкарцу

Стефану који се најпре жени доминантном Аном, богатом удовицом, а затим и заљубљује у развратну Фемију која одржава везу с Франческом, својим ожењеним пријатељем из детињства. Они сексуално потентни, попут Ане и Франческа, одлазе у Италију, а они који су „слаби“, попут Стефана и Фемије, остају, на милост и немилост словенским колонизаторима. Наравно да Ушумовић није наиван писац који би олако и манихејски приказао сложене односе, посебно стога што су ствари у историјски турском мултикултуралном подручју често компликоване не само због нестабилних идентитета већ пре свега због људских драма које уз њих добијају додатни смисао.

Можда је прерано рећи да *Злаћна ојеклина* затвара оно што бисмо могли назвати *џирилојом с границе* Невена Ушумовића. Свакако ће бити интересно пратити правац којим ће поћи његова даља списатељска каријера. Оно што се са извесношћу може рећи, свака нова књига овог аутора празник је за књижевност и читаоце. Права је штета што се појављују ретко, али их зато вреди чекати.